

SPOLNEMU
NASILJU IN
NADLEGOVANJU
VISTOPVEDAN!
PREPOVEDAN!

Priporočila za institucionalne, zakonodajne in ozaveščevalne rešitve ter aktivnosti pri obravnavi spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji

NASLOV: Spolnemu nasilju in nadlegovanju vstop prepovedan!

PODNASLOV: *Priporočila za institucionalne, zakonodajne in ozaveševalne rešitve ter aktivnosti pri obravnavi spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji*

UREDNIKA PUBLIKACIJE: Jasna Podreka

AVTORJI IN AVTORICE PRIROČNIKA: Antić Gaber Milica, Dežan Lucija, Filipčič Katja, Kirbiš Andrej, Medarić Zorana, Podreka Jasna, Sedmak Mateja, Skočir Manja, Smrdelj Rok, Suhovršnik Mojca, Tavčar Krajnc Marina.

LEKTURA: Mojca Dobnikar

OBLIKOVANJE IN PRELOM: Žiga Valetič

ILUSTRACIJE: DepositPhotos

ZALOŽILA: Založba Univerze v Ljubljani

ZA ZALOŽBO: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

IZDALA: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

ZA IZDAJATELJA: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Ljubljana, 2023

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Ljubljana, 2022

Prva izdaja.

NAKLADA: 200 izvodov

Publikacija je brezplačna.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto

dostopna na <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>

DOI: 10.4312/ 9789612970697

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID= 140818179

ISBN 978-961-297-070-3

E-knjiga

COBISS.SI-ID= 140803075

ISBN 978-961-297-069-7 (PDF)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN INOVACIJE**

arrrs

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

Priporočila za institucionalne, zakonodajne in ozaveščevalne rešitve ter aktivnosti pri obravnavi spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji

Kazalo

Predgovor k priročniku	6
------------------------------	---

SPLOŠNI VIDIKI

1. Splošna urejenost področja v internih aktih	10
2. Jasnost in pragmatičnost dokumentov	12
3. Dostopnost dokumentov	14
4. Definicije pojmov in obravnava problema	16
5. Začasni ukrepi ali načini zaščite vpletenih oseb pred formalnim zaključkom postopka	18
6. Povračilni ukrepi	20
7. Mehanizmi podpore in pomoči zunaj matičnih institucij	22
8. Obravnava ranljivejših družbenih skupin	24
9. Preverjanje stanja ob prijavi, med postopkom in ob zaključku postopka oziroma prijave	26
10. Varstvo osebnih podatkov in zagotavljanje anonimnosti	28
11. Etične zaveze in preventivne dejavnosti	30

PRAVNI VIDIKI

1. Rok za vložitev prijave in trajanje postopka	34
2. Prijava kaznivega dejanja	36
3. Prijava kršitve	38
3.1. Kdo lahko prijavi kršitev	38
3.2. Anonimne prijave in uvedba postopka brez formalne prijave	40
3.3. Lažne prijave	42
4. Vodenje postopka	44
5. Posebnosti postopka	46
5.1. Soočenje žrtve in domnevnega storilca ali storilke	46
5.2. Zaupna oseba	48
5.3. Možnost (ustne ali pisne) pojasnitve za storilca ali storilko	50
6. Ukrepi zoper storilca ali storilko ob ugotovitvi kršitve	52

Predgovor k priročniku

Na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani smo med septembrom 2021 in februarjem 2023 koordinirali izvajanje ciljnoraziskovalnega projekta z naslovom *Institucionalne, zakonodajne in ozaveščevalne rešitve ter aktivnosti pri naslavljanju spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji*.¹ Kot partnerske institucije so pri projektu sodelovali še Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Inštitut za družboslovne študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Filozofska fakulteta v Mariboru. Projekt sta financirali Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ).²

V okviru projekta smo analizirali stanje na področju systemske obravnave spolnega nadlegovanja in nasilja v slovenskem akademskem prostoru. Analizirali smo obstoječe institucionalne politike in interne akte (pravilnike, protokole, smernice, kodekse itd.), ki obravnavajo in regulirajo to področje na slovenskih javnih in zasebnih univerzah, javnih raziskovalnih institucijah ter javnih in zasebnih višjih strokovnih šolah.

¹ Članice in člani projektne skupine: **Milica Antić Gaber (vodja projekta)**, **Jasna Podreka** in **Rok Smrdelj** (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani); **Katja Filipčič**, **Renata Salecl**, **Mojca Mihelj Plesničar** (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani); **Mateja Sedmak** in **Zorana Medarić** (Inštitut za družboslovne študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper); **Marina Tavčar Krajnc** in **Andrej Kirbiš** (Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru). Podporne članice: **Mojca Suhovršnik** (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani), **Manja Skočir** (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani) in **Lucija Dežan** (Inštitut za družboslovne študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper).

² Več informacij o projektu je dostopnih na spletni strani projekta: <https://www.ff.uni-lj.si/institucionalne-zakonodajne-ozavescevalne-resitve-ter-aktivnosti-pri-naslavljanju-spolnega>.

Vse navedene institucije smo prosili, da nam posredujejo svoje interne akte s tega področja. Preverili smo tudi dostopnost teh aktov na uradnih spletnih mestih institucij. Prošnjo za pridobitev internih aktov smo poslali na 69 institucij, prejeli smo 30 odgovorov, torej je bil odziv skoraj 50-odstoten.

Na podlagi pridobljene dokumentacije smo ugotavljali, katere institucije v akademskem polju v Sloveniji imajo interne akte s področja proučevane problematike, kakšni sta vsebina in ustreznost teh dokumentov ter kakšna je njihova skladnost s priporočili mednarodnih institucij, tujih raziskav in dobrih praks iz tujine.

Na osnovi zbranih informacij in opravljene analize ugotavljamo, da je vprašanje spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v akademskem polju v Sloveniji pomanjkljivo obravnavano in urejeno. Problematika je v večji meri spregledana in sistemsko zanemarjena. Šele v zadnjem času beležimo nekatere premike na nekaterih institucijah, pri veliki večini pa je še vedno prisotna velika sistemska praznina.

Sistemske rešitve so eden ključnih korakov k učinkoviti obravnavi in preprečevanju problema spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja. Brez njih so osebe, ki doživljajo različne oblike nasilja, v celoti nezaščitene in prepuščene stihijskemu reševanju problemov. Zato po opravljeni analizi ugotavljamo, da je treba vse visokošolske javne in zasebne zavode ter javne raziskovalne zavode v Sloveniji pozvati oz. jih zavezati k oblikovanju institucionalnih rešitev in sprejetju internih aktov, ki bodo ustrezno in sistematično obravnavali problematiko spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja ter tako omogočili varno delovno in študijsko okolje.

V akademskem polju se namreč oblikujejo in reproducirajo družbene norme, ki odražajo in utrjujejo ali pa rahljajo obstoječi spolni red, strukture razporejanja družbene moči in spolno zaznamovanih načinov socializiranja. Zato je pomembno, da problematiko spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja sistematično

obravnavamo. Predvsem je pomembno spreminjati institucionalno kulturo, tako da bo zagotavljala okolje, v katerem si bodo osebe z izkušnjo nasilja upale spregovoriti, osebe, ki storijo takšna dejanja, pa bodo ustrezno obravnavane in sankcionirane.

Na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije bodo izsledke raziskave uporabili za pripravo pravilnika o spolnem in drugem nadlegovanju ter trpinčenju v študijskem okolju, ki ga mora minister oziroma ministrica, pristojna za visoko šolstvo, sprejeti na osnovi Zakona o visokem šolstvu (7.b člen), kot tudi za pripravo smernic za visokošolske javne in zasebne zavode ter javne raziskovalne zavode.

Na osnovi analize zbrane dokumentacije, dobrih praks iz tujine in najnovejših znanstvenih dognanj na tem področju so nastala priporočila za oblikovanje ustreznih sistemskih rešitev. Predstavljena so v priročniku, ki je pred vami. Poleg Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije bodo lahko v pomoč tudi vsem institucijam, ki sooblikujejo akademsko polje v Sloveniji.

Splošni vidiki

Izhodišče

Za ustrezno obravnavo nesprejemljivih ravnanj spolnega nadlegovanja in nasilja ni dovolj le moralna obsodba ob vsakokratnem primeru zlorabe, ampak je potreben načelen in ustrezno urejen sistemski pristop, z jasnimi in pragmatičnimi internimi pravili in akti. Zato so nas pri splošnih vidikih zanimala splošna urejenost tega področja v internih aktih jasnost, pragmatičnost in dostopnost dokumentov ter vsebinska razdelanost obstoječih dokumentov.

1. Splošna urejenost področja v internih aktih

KLJUČNE UGOTOVITVE

- V akademskem polju v Sloveniji je malo internih aktov in pravilnikov, ki obravnavajo področje spolnega nasilja in nadlegovanja.
- Javni zavodi imajo v splošnem pravilnike, ki so tudi pravno obvezujoči akti.
- Dodatni, spremljevalni dokumenti (protokoli, smernice in podobno) so redki.
- Interni akti in pravilniki na visokošolskih institucijah le redko obravnavajo tudi študentsko populacijo, pa tudi osebe, ki sodelujejo kot zunanji, pogodbeni izvajalci in izvajalke.

UTEMELJITEV

Mednarodne raziskave in priporočila s področja problematike spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja so si enotne, da je za uspešno obravnavo, preprečevanje in reševanje teh oblik nadlegovanja in nasilja priporočljivo, da imajo institucije lastne interne akte, ki posebej obravnavajo in urejajo to področje. Gre za zelo specifične oblike nasilja in nadlegovanja, ki zahtevajo posebno obravnavo, saj ta vedenja in ravnanja težko kazensko preganjamo, pa tudi težko prepoznamo in zaznamo.

Zato je ključno, da imajo institucije interne akte, s katerimi posebej obravnavajo ta problem z namenom preprečevanja in sankcioniranja teh oblik nasilja in nadlegovanja ter z namenom vzpostavljanja institucionalne kulture, v kateri bo prevladala ničelna toleranca do vsakršne oblike nasilja in nadlegovanja.

Priporočila št. 1

- Priporočamo, da javni in zasebni visokošolski zavodi ter javne raziskovalne institucije oblikujejo lastne interne akte za obravnavo primerov spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja.
- Na visokošolskih zavodih naj pravilniki obravnavajo tudi študentsko populacijo. Prav tako naj pravilniki veljajo za vse zaposlene na instituciji, neodvisno od načina in vrste sodelovanja.

2. Jasnost in pragmatičnost dokumentov

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Pravilniki so praviloma kratki in pragmatični.
- Na visokošolskih zavodih pravilniki sledijo logiki kratkih, morda mestoma preveč poenostavljenih zapisov, in sicer tako pri definicijah pojmov kot tudi pri členih, ki se nanašajo na postopke in druga vprašanja.
- Na javnih raziskovalnih zavodih je obravnavano področje urejeno pomanjkljivo oziroma sploh ne.

UTEMELJITEV

Pomembno je, da imajo institucije jasne in uporabniku, uporabnici prijazne interne akte.

Priporočili št. 2

- Pravilniki naj bodo krajši in bolj sistematični, dikcija in jezik naj bosta bližje pravnemu diskurzu.
- Priporočamo tudi oblikovanje spremljevalnih dokumentov k veljavnim pravnim aktom (npr. smernic ali protokolov), ki naj vsebujejo bolj poglobljene razlage pravnih besedil.

3. Dostopnost dokumentov

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Vsi dokumenti niso javno dostopni, zato je treba zanje posebej zaprositi.
- Najdostopnejši so dokumenti javnih visokošolskih institucij.
- Med zasebnimi visokoškolskimi institucijami in javnimi raziskovalnimi zavodi ima javno dostopen dokument samo ena institucija.

UTEMELJITEV

Nedostopnost dokumentov lahko oteži prijavo nasilja in ravnanje v primeru prijave. Osebe, ki doživijo spolno nadlegovanje in/ali druge oblike spolnega nasilja, pogosto težko spregovorijo o svoji izkušnji. To še toliko bolj velja za tiste, ki so v zaposlitveni strukturi nižje ali na dnu hierarhične lestvice, pa tudi za študentsko populacijo, saj si z nadrejenimi običajno ne upajo govoriti. Pogosto tudi ne vedo, kakšne pravice imajo in na koga naj se obrnejo. Zato je pomembno, da imajo na voljo javno dostopne informacije. To jim lahko pomembno olajša prve korake k prepoznavanju problema in iskanju pomoči.

Javna dostopnost dokumentov je pomembna tudi za širši kolektiv v posameznem delovnem okolju, ki je morebiti priča kakemu dogajanju, pa ne ve, kako ravnati ali pomagati, če kakšna oseba spregovori o doživetem nasilju. Zato je dobro, da je tudi širši kolektiv v posameznem

delovnem okolju informiran o tem, kako se odzvati ob morebitnem neprimernem vedenju kolega ali kolegice, sodelavca ali sodelavke in kako usmerjati osebo, ki je spregovorila.

Priporočili št. 3

- Pravilniki in spremljevalni dokumenti naj bodo javno dostopni na posebnih spletnih straneh oziroma zavihkih obstoječih spletnih strani institucij. Pravilnike in spremljevalne dokumente naj spremljajo dodatna pojasnila in napotki, kako brati posamezen tip dokumenta (npr. kako brati pravilnik, zakon, pogodbo o zaposlitvi,..)
- Institucije naj skrbijo za redno obveščanje o mestih in dostopu teh dokumentov za zaposlene in študentsko populacijo (npr. ob nastopu delovnega razmerja, letnih srečanjih zaposlenih, letnem razgovoru ipd.).

4. Definicije pojmov in obravnava problema

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Vse javne visokošolske institucije obravnavajo različne oblike nasilja in nadlegovanja in posebej tudi spolno nadlegovanje. V tem smislu že upoštevajo mednarodna priporočila in smernice na tem področju.

UTEMELJITEV

Na področju mednarodnih priporočil in raziskav o spolnem nadlegovanju in drugih oblikah spolnega nasilja obstaja konsenz, da je spolno nasilje in spolno nadlegovanje zelo pomembno izpostaviti kot posebno kategorijo in ju posebej opredeliti. To je pripoznala tudi slovenska zakonodaja, ki v posameznih zakonih, kot sta Zakon o delovnih razmerjih in Zakon o varstvu pred diskriminacijo, kot posebno kategorijo nadlegovanja in nasilja izpostavlja spolno obliko teh ravnanj. Raziskave namreč kažejo, da gre za posebno občutljivo in specifično obliko nasilja, za katero so značilne intimna in skrita narava dogodkov, močna stigmatizacija žrtev, prelaganje krivde na žrtev in pre-rasporejanje krivde med povzročiteljem, povzročiteljico in žrtvijo. V definicijah je zato pomembno poudariti, da gre za oblike nasilja in nadlegovanja, ki globoko in močno posegajo v integriteto posameznice oziroma posameznika, ogrožajo njeno oziroma njegovo eksistenco in se dogajajo zaradi porušenih razmerij moči. Raziskave tudi kažejo, da žrtve pogosto same ne prepoznajo teh oblik nasilja. Poleg tega

gojijo močne občutke krivde, zaradi česar si običajno ne upajo spregovoriti in nasilja prijaviti. Te oblike nasilja so namreč najredkeje prijavljene institucijam in organom pregona. Po ocenah je prijavljenih le približno deset odstotkov vseh dejanj oziroma ravnanj spolnega nasilja in nadlegovanja.

Priporočili št. 4

- Institucije naj poskrbijo, da bodo definicije posameznih dejanj v njihovih dokumentih jasne, nedvoumne in karseda dobro predstavljene, saj lahko jasna in nedvoumna opredelitev bistveno pripomore k prepoznavanju situacij, v katerih se osebe znajdejo. Prepoznavanje situacije je pomemben korak k opolnomočenju za podajanje prijave ali odločitev žrtve, da o takšni izkušnji spregovori.
- Institucije naj pri definicijah upoštevajo strokovna priporočila in se izogibajo definicijam, ki krivdo za nasilje in nadlegovanje prerazporejajo med vse vpletene ter ju zamenjujejo s konfliktnimi situacijami.

5. Začasni ukrepi ali načini zaščite vpletenih oseb pred formalnim zaključkom postopka

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Med vsemi analiziranimi dokumenti samo dva vsebujeta člen, ki obravnavačasne ukrepe in predvideva konkretne ukrepe za zaščito vpletenih oseb pred zaključkom formalnega postopka.

UTEMELJITEV

Praksa in raziskave kažejo, da so lahko postopki, ki obravnavajo tako občutljivo obliko nasilja in nadlegovanja, kot je spolno, dolgotrajni in za žrtev zelo naporni, zato veliko žrtev prijavo umakne. Razlogi za to so pogosto povezani z občutki strahu, nemoči, krivde, finančne nezmožnosti itd. Lahko se tudi zgodi, da poskuša domnevni storilec, storilka med postopkom vplivati na žrtev z ustrahovanjem ali obljubami. Žrtev je namreč med postopkom in neposredno po prijavi najbolj ranljiva. Zato je pomembno, da institucije v pravilnikih predvidijo možnost zaščitnih ukrepov takoj po zaznani domnevni kršitvi. Žrtvi je tako omogočeno nemoteno življenje v formalnem smislu (na študijskem in delovnem področju). V tem pogledu so pomembni različni ukrepi, na primer pomiritveni pogovor zaupnih oseb ali vodstva z žrtvijo, tako da dobi zagotovilo, da med postopkom ne bo ostala

sama, in ve, da vodstvo institucije bdi nad postopkom. Prav tako pa je pomembno, da se izvajajo pogovori z domnevnim povzročiteljem. Pomembno je tudi zagotoviti varno okolje, v katerem se poskuša minimalizirati stike med domnevnim povzročiteljem in žrtvijo.

Priporočilo št. 5

- Institucije naj v svojih internih aktih predvidijo možnost ukrepov in mehanizmov za zagotavljanje zaščite žrtev in vpletenih oseb tudi med trajanjem formalnih postopkov.

6. Povračilni ukrepi

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Vprašanje povračilnih ukrepov obravnavajo skoraj vsi pravilniki in dokumenti javnih visokošolskih institucij.
- Med zasebnimi visokošolskimi institucijami imajo tri v svoje dokumente vključene povračilne ukrepe, tri pa ne.
- Na javnih raziskovalnih zavodih obstajata dva pravilnika, ki povračilne ukrepe opredelujeta, dva dokumenta (en pravilnik in en etični kodeks) pa ne obravnavata povračilnih ukrepov.

UTEMELJITEV

Strah pred povračilnimi ukrepi in posledice povračilnih ukrepov so lahko za žrtve in osebe, ki žrtvi pomagajo, zelo resne in hude. Raziskave kažejo, da so osebe, ki pomagajo žrtvam nasilja, pogosto tarča šikaniranja ali različnih oblik nasilja s strani povzročitelja nasilja in tudi oseb, ki s povzročiteljem simpatizirajo. Prav strah pred povračilnimi ukrepi je eden pomembnejših razlogov, zaradi katerih si osebe pogosto ne upajo prijaviti spolnega nasilja in nadlegovanja.

Priporočila št. 6

- V pravne akte institucij, ki tematike povračilnih ukrepov še ne vsebujejo, je priporočljivo vključiti ukrepanje v primeru povračilnega ravnanja storilca, storilke do žrtve ali tistih, ki žrtvi pomagajo.
- Ukrepi zoper povračilne ukrepe povzročitelja, povzročiteljico nasilja ali drugih vpletenih oseb naj bodo v pravilnikih dobro opredeljeni, jasni in pragmatični.
- Ukrepe je treba jasno opredeliti in konkretizirati tudi v pravnih aktih tistih institucij, ki imajo to vprašanje trenutno skopo definirano oz. urejeno.

7. Mehanizmi podpore in pomoči zunaj matičnih institucij

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Vsi pravilniki ne predvidevajo zunajinstitucionalne podpore.
- Največ pravilnikov, ki predvidevajo zunajinstitucionalno podporo, je na javnih in zasebnih visokošolskih zavodih (na osmih od dvanajstih).

UTEMELJITEV

Z vključitvijo seznamov zunanjih oblik pomoči v pravilnike bi žrtvam omogočili hitrejšo ukrepanje, saj bi bile na enem mestu zbrane ustrezne institucije in civilnodružbene oz. nevladne organizacije, na katere se lahko obrnejo. Pomembno je, da se institucije zavedajo pomena medinstitucionalnega sodelovanja tako na ravni preprečevanja spolnega nasilja in nadlegovanja znotraj institucij kakor tudi v postopku rehabilitacije. Prav tako je ključno, da zaradi izkušnje spolnega nadlegovanja in nasilja, ki se zgodi na posamezni instituciji, žrtve ne trpijo finančnih ali poklicnih, kariernih, zaposlitvenih ali študijskih posledic. Dokumenti pogosto vsebujejo zelo splošne in ohlapne smernice, v smislu zagotavljanja izobraževanja in druge strokovne pomoči ter psihološke ali psihiatrične obravnave. Ohlapne smernice lahko institucije razbremenijo odgovornosti za konkretnejše ukrepanje. Še bolj problematično pa je, da nekatere institucije poskrbijo za kurativne ukrepe le na izrecno prošnjo žrtve. Dokumenti bi morali

vsebovati tudi smernice za obravnavo povzročiteljev spolnega nasilja in nadlegovanja. Z organizacijo in spodbujanjem ozaveščevalnih dejavnosti bi se krepilo tudi medinstitucionalno sodelovanje, ki je v večini obravnavanih institucij pomanjkljivo. Ocenjujemo, da bi bilo slednje lahko eden pomembnejših korakov v procesu opolnomočenja za podajanje prijav.

Priporočila št. 7

- Institucije naj v svojih pravilnikih in drugih dokumentih navedejo tudi institucije in organizacije, ki nudijo posamezne oblike specializirane pomoči za osebe z izkušnjo spolnega nasilja in nadlegovanja.
- Institucije naj na koncu dokumentov navedejo seznam teh institucij in organizacij kot prilogo ali zaključno poglavje. Na seznamu bi bilo smiselno navesti tudi kontaktne podatke (npr. telefonsko številko ali elektronski naslov, morda tudi fizični naslov).
- Priporočamo, da znanstvene in raziskovalne institucije delujejo tako preventivno kot kurativno v smislu organizacije izobraževanj in drugih akcij ozaveščanja s kompetentnimi deležniki. Priporočamo tudi, da nase prevzamejo stroške svetovanj, ki so potrebna pri soočanju s posledicami doživljanja spolnega nadlegovanja in nasilja.

8. Obravnava ranljivejših družbenih skupin

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Ranljive skupine in družbene manjšine (npr. tujce in tujke, osebe iz etničnih manjšin, LGBTIQ+ osebe, hendikepirane osebe itd.) obravnava večina obstoječih pravilnikov in dokumentov, zajetih v analizo (dvanajst od šestnajstih), a le redki zanje predvidevajo posebej prilagojene in specifične ukrepe.

UTEMELJITEV

Zelo pomembno je, da se institucije zavedajo večplastnosti položajev, ki oblikujejo realnost posameznikov in posameznic, ter s tem povezanih položajev kompleksnih neenakosti, ki zahtevajo različne oblike obravnave in zaščite oseb. Osebe se lahko zaradi svojega specifičnega družbenega položaja in zaradi ene ali več osebnih okoliščin znajdejo v različno ranljivih položajih. Poleg tega so različno opremljene za reševanje posameznih situacij, za razumevanje pravic in možnosti, ki jih imajo, in situacij, v katerih se znajdejo. Nekatere skupine ljudi so zaradi svojega specifičnega družbenega položaja ranljivejše in zato lažja tarča za posamezne oblike spolnega nadlegovanja in nasilja. Večina pravilnikov ureja položaj specifičnih skupin zelo splošno s sklicevanjem na Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZvarD), vendar ne predvidevajo nobenih posebnih postopkov glede na značilnosti posameznih družbenih skupin. Med pravilniki izstopa pravilnik Univerze v Ljubljani, ki konkretnije obravnava specifične različnih skupin in predvideva nadaljnje korake ter morebitna tveganja. Kot posebno

skupino, ki ni deležna specifične obravnave, opredeljujemo tudi vse tiste osebe, ki na institucijah niso neposredno zaposlene, ampak so zunanji sodelavci, sodelavke (npr. na podlagi avtorske pogodbe). Tudi te osebe morajo prejeti posebno zaščito. Pri obravnavi specifičnih skupin morajo biti institucije dodatno pozorne, da se izognejo vsakršni sekundarni viktimizaciji ali povračilnim ukrepom.

Priporočilo št. 8

- Institucije naj v pravilnikih predvidijo in prepoznajo specifične situacije različnih družbenih skupin (predvsem manjšinskih) ter oblikujejo postopke, ki bodo ustrezno upoštevali njihove specifikke.

9. Preverjanje stanja ob prijavi, med postopkom in ob zaključku postopka oziroma prijave

KLJUČNI UGOTOVITVI

- Področje je pomanjkljivo obravnavano. Noben pravilnik ga posebej ne regulira.
- Zgolj štirje pravilniki navajajo, da mora biti oseba z izkušnjo spolnega nadlegovanja ali druge oblike spolnega nasilja ves čas obveščena o dejavnostih, ki sledijo prijavi.

UTEMELJITEV

Za žrtve nasilja je prijava še posebno stresen in težak korak. V tem času se ukvarjajo zlasti z občutki strahu pred povzročiteljem nasilja. Povzročitelji nasilja žrtvam nemalokrat tudi grozijo in jih zastrašujejo. Pravilniki, z izjemo enega, vprašanja preverjanja stanja v obdobju sproženega postopka in ob koncu postopka ne obravnavajo. Pozornost je namenjena zgolj informiranju žrtve med postopkom. Neurejenost področja v pravnih aktih omogoča, da po koncu postopkov povzročitelj, povzročiteljica ne dobi odpovedi pogodbe o zaposlitvi in da storilec, storilka nadaljuje z nasiljem nad žrtvijo. Ob tem poudarjamo, da večina pravilnikov storilcem, storilkam ne preprečuje, da nadaljujejo z različnimi oblikami šikaniranja tudi v svojih formalnih vlogah. Storilci, storilke lahko na primer kot člani, članice oddelkov/kateder, komisij in drugih organov fakultet in univerz neposredno vplivajo na

profesionalno uspešnost žrtev (npr. glasujejo o njihovi habilitaciji, ocenjujejo njihovo doktorsko delo itd.) in v končni fazi na to, da žrtev ohrani delovno mesto, oziroma na možnosti njenega napredovanja.

Priporočila št. 9

- Pravilniki naj predvidijo ukrepe, kako bodo institucije preverjale, kaj se dogaja z žrtvijo po prijavi in med postopkom, kako je zaščitena pred povzročiteljem, povzročiteljico in ali jo povzročitelj, povzročiteljica ustrahuje ali ji grozi.
- Institucije naj vzpostavijo mehanizme zaščite in preverjanja dogajanja po zaključeni prijavi, saj zaključek prijave in postopkov še ni zagotovilo za prenehanje nasilja.
- Pravilniki naj predvidijo ukrepe, ki bi storilcu, storilki preprečevali glasovanje oziroma odločanje o vprašanih, ki zadevajo žrtev in njeno poklicno kariero, saj bodo v nasprotnem primeru žrtve spolno nadlegovanje in druge oblike spolnega nasilja manj verjetno prijavile pristojnim institucijam.

10. Varstvo osebnih podatkov in zagotavljanje anonimnosti

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Področje je izredno pomanjkljivo obravnavano.
- Večina pravilnikov (enajst od šestnajstih) omenja pomen varovanja osebnih podatkov, a so dikcije zelo splošne, zgolj opozorilne narave.
- Morebitnih kršitev varovanja osebnih podatkov ne obravnava noben pravilnik, prav tako ne obravnavajo ukrepov v primeru kršitev.
- Redki pravilniki navajajo odgovorno osebo za varovanje osebnih podatkov.

UTEMELJITEV

Spolno nadlegovanje in nasilje imata za vpletene osebe praviloma težke in dolgoročne posledice. Poleg žrtve in povzročitelja ali povzročiteljice takšna dejanja zaznamujejo tudi njuni družini. Posledice so lahko v primerih, ko so osebe javno razkrite, izredno resne. Iz strahu pred razkritjem in zaradi občutka sramu si žrtve velikokrat ne upajo spregovoriti.

Priporočila št. 10

- Institucije naj zagotovijo varovanje osebnih podatkov in identitete vpletenih oseb na najvišji možni ravni. Ni dovolj, da ga opredelijo samo na splošno, ampak je pomembno opredeliti tudi, kako bodo varovale integriteto vpletenih in kako bodo ščitile vse pridobljene podatke.
- Institucije naj opredelijo sankcije ob morebitnih kršitvah varovanja osebnih podatkov in identitete vpletenih.
- Jasno, sistematično in natančno naj opredelijo naloge oziroma vlogo posameznih akterjev v instituciji.

11. Etične zaveze in preventivne dejavnosti

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Vsi pravilniki in dokumenti vsebujejo etične zaveze, s katerimi se zavzemajo za kulturo nenasilja.
- Preventivne dejavnosti so v večini pravilnikov slabo domišljene in predstavljene.

Priporočila št. 11

- Priporočamo, da institucije organizirajo redna izobraževanja in ozaveščanja o organizacijski kulturi, ki bodo senzibilna za vprašanja enakosti spolov kot tudi netolerantna do vseh oblik spolnega ter drugega nadlegovanja in nasilja.
- Institucije naj sprejmejo načrt letnih izobraževanj o teh vprašanjih tako za zaposlene kot za študentsko populacijo (različna predavanja, izobraževanja in pogovori o pomenu enakosti, pravičnosti, varnega delovnega okolja, spoštovanja različnosti, vključujočnosti, tolerance itd.).
- Pri oblikovanju dejavnosti na tem področju naj institucije delujejo v skladu s Strategijo EU za enakost spolov 2020–2025 in Konvencijo o nasilju in nadlegovanju Mednarodne organizacije dela iz leta 2019.

UTEMELJITEV

Raziskave kažejo, da so institucionalne sistemske rešitve in spreminjanje institucionalne kulture eden ključnih mehanizmov za preprečevanje spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja.

- Priporočljiv je nivojski način izobraževanja, namenjen izključno tematiki nasilja:

1. Na splošnem, izobraževalnem nivoju naj se enkrat letno v obliki ex cathedra izvajajo izobraževanja o posameznih temah za zaposlene in študentsko populacijo. Posebej se na letni ravni ob začetku študijskega leta izvedeta tudi informiranje in izobraževanje za vse bruce in brucke (o različnih vprašanjih, povezanih s tematiko spolnega nasilja, nadlegovanja ter institucionalnimi pravilniki in mehanizmi).

2. Na srednjem, interaktivnem nivoju naj se v več terminih na leto izvajajo delavnice v manjših skupinah. Smisel takih delavnic je udeležene seznaniti s konkretnimi problemi in vprašanji, o katerih razpravljajo s strokovnjaki in strokovnjakinjami.

3. Na individualnem nivoju naj se posamezne zaposlene, študentke in študente v primeru konkretnega vprašanja, dileme, problema napoti na svetovanje k posebej za to usposobljenemu strokovnemu osebju.

Ta nivo je namenjen tistim, ki se s primeri srečajo v praksi.

STOP

Pravni vidiki

Izhodišče

Interni akti morajo upoštevati zakonodajo, ki ureja nekatera vprašanja, relevantna za obravnavo spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja. Če kakšen zakon (na primer Zakon o delovnih razmerjih – ZDR-1, Kazenski zakonik – KZ-1) nalaga dolžnost ravnanja ali podeljuje pravico udeležnim v postopku, interni akti teh vprašanj ne smejo urediti drugače. Izpostavljamo dve takšni področji: roki za izrek ukrepov in prijavitvena dolžnost policiji.

1. Rok za vložitev prijave in trajanje postopka

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Od štirinajstih analiziranih pravilnikov le štirje določajo rok za vložitev prijave. Trije med njimi določajo rok na enak način: v primeru spolnega ali drugega nadlegovanja je treba vložiti prijavo najpozneje pol leta od dogodka, v primeru trpinčenja pa najpozneje eno leto od trpinčenja. En pravilnik določa, da je treba prijavo vložiti v treh mesecih od dogodka, ki pomeni kršitev dostojanstva. Ti roki so z vidika delovne zakonodaje dolgi, zato je vprašljivo, ali bo mogoče postopek zaključiti v rokih, ki jih določa ta zakonodaja.
- Polovica pravilnikov določa rok, v katerem morajo komisije sprejeti stališče o domnevni kršitvi. Roki so različni in segajo od sedem dni do treh mesecev od prejema prijave.

UTEMELJITEV

Pravilniki, ki ne določajo rokov, kažejo razumevanje problemov in zadržkov, s katerimi se žrtve srečujejo pri odločanju za prijavo, zaradi česar lahko preteče daljši čas med dogodkom in žrtvino prijavo dogodka (če se žrtev za prijavo sploh odloči) ter še daljši čas med dogodkom in izrekom ukrepa storilcu, storilki. Problem nastane, ker delovna zakonodaja določa roke, v katerih je še dopustno izreči ukrep storilcu, storilki in ki jih morajo pravilniki spoštovati. Po preteku teh rokov je izrek ukrepa nezakonit; kljub prijavi, izvedenemu postopku in ugotovljeni kršitvi delodajalec ne more več poseči v delovnopravni položaj storilca in ga tudi ne disciplinsko sankcionirati. V izogib

takšni situaciji naj pravilniki določijo rok za prijavo in rok za vodenje postopka, pri tem pa naj upoštevajo zakonsko določene roke iz ZDR-1, v katerih je treba postopek končati in izreči ukrep. V primeru lažjih kršitev, ko bi bilo ustrezno izreči disciplinsko sankcijo, je to treba storiti v treh mesecih od kršitve (176. člen ZDR-1). Odpoved pogodbe o zaposlitvi je dopustna v roku šestih mesecev od kršitve (89. in 109. člen ZDR-1). Rok za odpoved pogodbe o zaposlitvi je daljši le v primeru, če kršitev predstavlja kaznivo dejanje. V takšnem primeru je izenačen z rokom za zastaranje kazenskega pregona; dolžina teh rokov je odvisna od teže kaznivega dejanja, za najlažja kazniva dejanja je zastaralni rok šest let (90. člen KZ-1). Pri tem je treba upoštevati, da vse oblike spolnega nadlegovanja niso kazniva dejanja.

Priporočili št. 12

- Pravilniki naj določijo rok za prijavo, pri čemer naj bo določen tako, da bo mogoče postopek zaključiti v rokih, ki jih določa ZDR-1.
- Priporočamo, da pravilniki določijo tudi rok, v katerem mora biti postopek končan (obravnavo zadeve od prejema prijave do izreka ukrepov), in tudi ta rok mora biti določen tako, da bodo spoštovani roki iz delovne zakonodaje.

2. Prijava kaznivega dejanja

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Spolno nadlegovanje in nasilje ima lahko znake kaznivega dejanja in takrat /nastopi dolžnost vodstva, da dejanje prijavi policiji. Tudi če pravilniki te dolžnosti izrecno ne določajo, je prijava potrebna po KZ-1 in Zakonu o kazenskem postopku (ZKP).
- Čeprav je ta dolžnost določena v kazenski zakonodaji, jo vsebujejo tudi nekateri pravilniki, večina pa te dolžnosti vodstva ne omenja.
- Soglasje žrtve za to ni potrebno oziroma je prijava po kazenski zakonodaji potrebna, tudi če žrtev tega ne želi ali temu izrecno nasprotuje. Prijava policiji pa ne pomeni, da se interni postopek ne uvede ali nadaljuje.

UTEMELJITEV

ZKP v 145. členu določa, da morajo vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili prijaviti kaznivo dejanje, za katero se storilca, storilko preganja po uradni dolžnosti. To pomeni, da te dolžnosti ni v primeru kaznivih dejanj, ki se preganjajo na zasebno tožbo (npr. razžalitev) ali na predlog žrtve (npr. lahka telesna poškodba). ZKP ne predvideva sankcije v primeru opustitve prijave, določa pa jo KZ-1 v 281. členu: »Uradna oseba, ki zavestno opusti ovadbo kaznivega dejanja, za katero zve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom

predpisana kazen treh ali več let zapora, storilec pa se preganja po uradni dolžnosti, se kaznuje z zaporom do treh let.« Ob tem pojasnimo, da so direktorji, direktorice raziskovalnih zavodov ter rektorji, rektorice in dekanı, dekanje uradne osebe.

Odgovor na vprašanje, katere oblike spolnega nadlegovanja in nasilja so kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti in za katere je v KZ-1 predpisana kazen najmanj treh let zapora, zahteva dobro poznavanje KZ-1. Uradne osebe se ne morejo sklicevati na nepoznavanje tega zakona kot razlog za opustitev prijave.

Priporočilo št. 13

- Čeprav dolžnost prijave kaznivega dejanja izhaja iz kazenske zakonodaje, priporočamo, da je izrecno določena tudi v pravilnikih. Tako bodo vsi sodelujoči v postopku s tem nedvoumno seznanjeni.

3. Prijava kršitve

3.1. Kdo lahko prijavi kršitev

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Večina pravilnikov določa širok krog oseb, ki lahko prijavijo kršitev; poleg žrtve je to lahko tudi vsaka oseba, zaposlena v instituciji, nekateri pravilniki dodajajo še priče dogodka, varuha žrtve, pooblaščenega zdravnika, sindikalnega zaupnika ali študentski svet.
- Polovica pravilnikov pogojuje začetek postopka s soglasjem žrtve; štirje pravilniki določajo, da lahko kršitev prijavi le žrtev, med ostalimi pa za uvedbo postopka trije zahtevajo soglasje žrtve.

UTEMELJITEV

Po nekaterih pravilnikih sta uvedba in vodenje postopka odvisni od odločitve žrtve. To pomeni, da žrtev odloča o tem, ali bo storilec, storilka obravnavan v postopku, v katerem mu/ji bo morda izrečena sankcija. Takšen pristop izhaja iz široko pojmovane avtonomije žrtve in iz razumevanja sekundarne viktimizacije žrtve v postopku ter strahu pred povračilnimi ukrepi. To kaže na senzibiliziranost do žrtve oziroma razumevanje težav, ki jih postopek povzroča žrtvi. Po drugi strani pa tak pristop spregleda širši pomen obravnave spolnega nasilja, tj. pomen obsodbe nasilja in zaščite žrtve ter specialno- in generalnoproventivni učinek ukrepanja. Z vidika institucije je pomembno, da se odzove na vsako zaznano neprimerno vedenje, ga z

jasnim odzivom obsodi in tako izkaže svoj odnos do njega, kar ima pomembno preventivno vlogo in prispeva k občutku varnosti vseh, vključenih v delo institucije. Pri tem je institucija dolžna oblikovati postopek tako, da je žrtev čim manj izpostavljena sekundarni viktimizaciji, in preprečevati povračilne ukrepe.

Priporočilo št. 14

- Krog oseb, ki lahko prijavijo kršitev, naj ne bo omejen le na žrtve. Pravilniki naj določijo dolžnost izvedbe postopka, tudi če podajo prijavo druge osebe, in naj začetka postopka ne pogojujejo z žrtvinim soglasjem. Postopek mora biti oblikovan tako, da bo za žrtev čim manj travmatičen in da bo zaščitena pred povračilnimi ukrepi.

3.2. Anonimne prijave in uvedba postopka brez formalne prijave

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Uvedbo postopka na podlagi anonimne prijave izrecno določajo pravilniki treh institucij. Ti pravilniki omogočajo začetek postopka tudi brez formalne prijave (ko do delodajalca oziroma vodstva pride informacija o kršitvi).

UTEMELJITEV

Z obravnavanjem različnih oblik nadlegovanja in nasilja institucija pokaže, da takšnega ravnanja v svojem okolju ne dopušča. Zato ni pomembno, kako se za takšno ravnanje izve, in tudi ne, ali se ve, kdo ga je prijavil. Drugačen pristop bi bil preveč formalističen. Pomembno je, da se institucija odzove na informacije, ki nudijo dovolj podlage za uvedbo postopka, ne glede na to, kako so bile posredovane organu, zadolženemu za uvedbo postopka.

Priporočilo št. 15

- Pravilniki naj omogočijo začetek postopka tudi v primeru anonimne prijave, če ta vsebuje vse informacije, potrebne za uvedbo postopka, in tudi v primeru, ko formalna prijava ni vložena, vodstvo pa kako drugače izve za prepovedano ravnanje.

3.3. Lažne prijave

KLJUČNE UGOTOVITVE

- Deset pravilnikov namenja pozornost lažnim prijavam. Pravilniki določajo različne posledice vložitve lažne prijave, na primer:
 - uvedba disciplinskega postopka,
 - ustrezen postopek po delovnopравни zakonodaji (na primer opozorilo pred odpovedjo pogodbe o zaposlitvi),
 - ukrepanje po pravilniku o nadlegovanju in trpinčenju,
 - prijava policiji, če ima lažna prijava znake kaznivega dejanja.

UTEMELJITEV

Lažne prijave lahko prijavljeni osebi povzročijo težko popravljive posledice in prav tako pomenijo kršitev dostojanstva (storilec, storilka je vlagatelj lažne prijave), zato je ustrezno, da pravilniki to tudi jasno določijo. Tudi če pravilniki lažne prijave ne definirajo, je jasno, kaj je njena temeljna značilnost – prijavitelj, prijaviteljica ve, da prijavlja dogodek, ki se ni zgodil. Zapletena definicija lahko le oteži ugotavljanje, ali je prijava lažna.

Priporočilo št. 16

- Pravilniki naj določijo, da je lažna prijava kršitev dostojanstva, in kakšne so njene posledice.

4. Vodenje postopka

KLJUČNE UGOTOVITVE

- V večini institucij vodijo postopke posebne komisije. Takšno ureditev poznajo vse javne visokošolske institucije.
- Načini imenovanja komisij so različni; večina pravilnikov določa, da se komisija imenuje za vsak primer posebej (po enem pravilniku iz stalnega nabora oseb), en pravilnik pa določa stalno komisijo.

UTEMELJITEV

Obravnava spolnega nadlegovanja in nasilja bo dosegla svoj namen, če bo postopek voden neodvisno in nepristransko. To pa bo v večji meri zagotovljeno, če postopek vodi komisija (in ne posameznik, posameznica). Če visokošolske institucije obravnavajo zadeve, v katerih je študent ali študentka žrtev ali domnevni storilec, storilka se nepristranskost in neodvisnost komisij še dodatno zagotovita s članstvom predstavnika oziroma predstavnice študentske populacije v komisiji.

Glede načina oblikovanja komisij se zdijo stalne komisije ustrežnejše z vidika poznavanja problematike oziroma usposobljenosti članic in članov za vodenje postopkov. Z imenovanjem posebnih komisij za vsak primer pa je mogoče optimizirati sestavo glede na naravo dogodka, žrtve in domnevnega storilca ali storilko. Z vidika iskanja ravnotežja med usposobljenostjo članov in članic, zagotavljanjem nepristranskosti in primernostjo glede na okoliščine konkretnega primera

se zdi najustreznejša ureditev, ko se za vsak primer imenuje posebna komisija, vendar s seznama oseb, ki so uvrščene na stalno listo primernih oseb za članstvo v takšnih komisijah. Člani in članice komisij morajo ne le dobro poznati postopke, ampak tudi razumeti značilnosti, dinamiko in posledice spolnega nadlegovanja in drugih oblik nasilja, kar je mogoče doseči z njihovim dodatnim usposabljanjem.

Priporočila št. 17

- Zaradi zagotavljanja neodvisnosti in nepristranskosti naj postopek vodijo komisije, ne pa vodstvo institucije.
- Sestava komisije se lahko določi za vsak primer posebej, vendar je v takšnem primeru priporočljivo, da se komisija sestavi iz vnaprej določenega nabora oseb.
- Če je domnevni storilec, storilka ali žrtev študent oziroma študentka, naj bo v komisiji tudi predstavnica oziroma predstavnik študentske populacije.

5. Posebnosti postopka

5.1. Soočenje žrtve in domnevnega storilca, storilke

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Večina pravilnikov soočenja storilca, storilke in žrtve ne omenja (9 od 14), preostali pa možnost soočenja vnaprej prepovedujejo ali jo dopuščajo le ob soglasju žrtve.

UTEMELJITEV

Soočenju med žrtvijo in storilcem, storilko velja nameniti posebno pozornost iz več razlogov oziroma upoštevati več vidikov: vidik varovanja žrtve (in preprečevanja sekundarne viktimizacije), vidik razjasnitve dejstev, pomembnih za odločanje v postopku, in vidik poštenega postopka oziroma učinkovite obrambe domnevnega storilca. Ureditev tega vprašanja mora iskati kompromis med vsemi vidiki, pomembnimi za postopek. Pravilniki, ki soočenja storilca, storilke in žrtve ne dopuščajo, kažejo na senzibilnost do žrtve in varujejo njen posebno ranljiv položaj. Toda ti pravilniki bi lahko bili problematični z vidika zagotavljanja poštenega postopka in z vidika odkrivanja dejstev, pomembnih za odločitve. Te zagate je mogoče rešiti tako, da soočenje ni dopustno, razen če žrtev z njim soglaša, domnevni storilec, storilka pa ima pravico do vpogleda v zapisnik izpovedbe žrtve in možnost odzvati se na žrtvine navedbe.

Priporočilo št. 18

- Pravilniki naj določijo, da soočenje domnevnega storilca, storilke in žrtve ni dopustno, razen če žrtev s tem soglaša.

5.2. Zaupna oseba

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Sedem pravilnikov ureja institut zaupne osebe oziroma podoben institut (poleg izraza »zaupna oseba« se uporabljata še izraza »varuh žrtve« in »svetovalec«).

UTEMELJITEV

Obstoječe raziskave in priporočila, ki obravnavajo problematiko spolnega nadlegovanja in nasilja, poudarjajo pomen instituta zaupnika/svetovalke/podporne osebe. Pomembno je, da so zaposleni in zaposlene na institucijah (in študentska populacija na visokošolskih institucijah) seznanjeni s tem, na koga se lahko obrnejo, in da imajo hkrati možnost, da jih med postopkom spremlja oseba, ki si jo sami izberejo. Pravilniki morajo jasno določati obseg in naloge zaupne osebe in način njihovega delovanja ter poskrbeti za dobrobit žrtve in zaupne osebe v zvezi z morebitnimi povračilnimi ukrepi. Predvideti je treba situacije, ko se v postopek vključijo ustrezno usposobljene osebe, da ne poglobimo stiske žrtve ali izpostavimo zaupne osebe situaciji, za katero ni strokovno usposobljena.

Pravilniki, ki instituta zaupne osebe oziroma podobnega instituta ne poznajo, so v tem smislu pomanjkljivi. Pomen zaupne osebe je v

postopku izreden, saj lahko (po nekaterih pravilnikih) sproži postopek v imenu žrtve, poleg tega pa žrtev spremlja med postopkom in ji nudi oporo. Treba se je zavedati tudi morebitnih omejitev zaupne osebe, na primer neustrezne opremljenosti s psihosocialnimi veščinami, ki so potrebne v takšni situaciji.

Priporočili št. 19

- Pravilniki naj določijo, da je institut zaupne osebe obvezen. Poleg tega naj določijo smernice njenega delovanja (obseg, vlogo, vključenost v posamezne faze postopka, kako je povezana s storilcem, storilko oziroma žrtvijo).
- Predlagamo, da se poleg možnosti, da je zaupna oseba predhodno določena (zaposleni ter študenti in študentke vedo, kakšno funkcijo opravlja in na koga se lahko obrnejo), določi možnost, da opravlja to vlogo tudi oseba, ki si jo žrtev sama izbere.

5.3. Možnost (ustne ali pisne) pojasnitve za storilca ali storilko

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Zgolj eden od 14 pravilnikov izrecno ne predvideva možnosti, da domnevni storilec ali storilka v postopku poda svoje videnje očitane ravnanja.

UTEMELJITEV

Z vidika poštenega postopka pravilniki, ki ne predvidevajo možnosti, da domnevni storilec ali storilka (pisno ali ustno) pojasni dogodke, niso ustrezni. Treba je upoštevati, da bo v primeru najhujših kršitev uveden postopek odpovedi pogodbe o zaposlitvi po ZDR-1, ki pa določa »pravico do zagovora« – od delodajalca zahteva, da delavcu, delavki omogoči, da se opredeli do očitanih kršitev.

Priporočilo št. 20

- Domnevni storilec oziroma storilka mora imeti možnost, da se v postopku opredeli do prijave in pojasni okoliščine obravnavane zadeve.

6. Ukrepi zoper storilca ali storilko ob ugotovitvi kršitve

KLJUČNA UGOTOVITEV

- Pravilniki določajo več ukrepov, ki jih delodajalec lahko izreče storilcu oziroma storilki.
- V pravilnikih, ki predvidevajo posebno komisijo za ugotavljanje okoliščin, je določeno, da mora komisija delodajalcu podati svoje mnenje o zadevi in predlagati izrek ustreznega ukrepa. Delodajalec na mnenje komisije ni vezan. Le en pravilnik določa, da mora delodajalec v svoji odločitvi obrazložiti morebitni izrek drugačnih ukrepov od tistih, ki jih je predlagala komisija.

UTEMELJITEV

Posledico najhujših oblik nadlegovanj in nasilja določa že delovna zakonodaja – to je (redna ali izredna) odpoved pogodbe o zaposlitvi. Kljub temu je primerno, da je tak ukrep določen tudi v internih pravilnikih. Tako je sistem ukrepov v pravilnikih celovit in pregleden. Pravilniki pa morajo poznati tudi drugačne ukrepe v primerih, ko kršitev ni tako težka, da bi bila potrebna odpoved pogodbe o zaposlitvi, in zato storilec ali storilka ostane zaposlen, zaposlena v instituciji. V takšnih primerih zadoščajo milejši ukrepi, na primer opozorilo ali opomin, spremenjen način opravljanja delovnih obveznosti ali napotitev na ustrezna izobraževanja. Z njimi se doseže prekinitev nadlegovanja ali nasilja, vpliva na prihodnje vedenje storilca, storilke, žrtvi se zagotovi varnost, vsi v instituciji pa prek ukrepanja v konkretnem primeru prejmejo sporočilo, katerih ravnanj institucija ne dopušča.

Če obravnava zadevo komisija, delodajalec pa ne upošteva njenih ugotovitev, je to v nasprotju z načelom neodvisnosti in nepristranskosti, ki se zagotavlja z delom komisije. V takšnem primeru mora delodajalec pisno pojasniti, zakaj se z zaključki komisije ne strinja, saj drugače komisija izgubi svoj smisel.

Priporočili št. 21

- Ukrepi zoper storilca ali storilko po končanem postopku naj bodo jasno določeni in navedeni. Izrečejo se lahko le ukrepi, ki so navedeni v pravilnikih, saj je tako zagotovljeno spoštovanje načela pravne varnosti.
- Če vodi postopek komisija in oblikuje mnenje o kršitvi ter predlaga delodajalcu ukrepanje, naj pravilniki določijo dolžnost delodajalca, da v primeru neupoštevanja ugotovitev in predlogov komisije obrazloži svoje stališče.

V akademskem polju se oblikujejo in reproducirajo družbene norme, ki utrjujejo ali pa rahljajo obstoječi spolni red, razporeditev družbene moči in spolno zaznamovane načine socializiranja. Zato je med drugim pomembno, da institucije v tem polju sistematično obravnavajo problematiko spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja. Predvsem je pomembno **spreminjati institucionalno kulturo**, tako da bo zagotavljala okolje, v katerem si bodo osebe z izkušnjo nasilja upale spregovoriti, osebe, ki storijo takšna dejanja, pa bodo ustrezno obravnavane in sankcionirane.

Visokošolski javni in zasebni zavodi ter javni raziskovalni zavodi bi morali **oblikovati institucionalne rešitve in sprejeti interne akte**, s pomočjo katerih bodo ustrezno in sistematično obravnavali problematiko spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja ter tako zagotavljali varno delovno in študijsko okolje.

V okviru ciljnega raziskovalnega projekta z naslovom *Institucionalne, zakonodajne in ozaveščevalne rešitve ter aktivnosti pri naslavljanju spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji* smo pripravili **priporočila za oblikovanje ustreznih sistemskih rešitev** na tem področju. Namenjena so vsem institucijam, ki sooblikujejo akademsko polje v Sloveniji, političnim odločevalcem ter odločevalkam in širši strokovni javnosti.